

“Corona was motor van verandering in gesloten jeugdinstanties”

Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties stelt jaarverslag voor

‘Als er iets positief is aan corona, dan is het dat het de digitale evolutie in de gesloten jeugdinstanties versnelde: jongeren konden vaker en op verschillende momenten beeldbellen met thuis. Dat apprecieerden ze enorm. Net als de lossere en warmere sfeer in de leefgroep.’ Caroline Vrijens kinderrechtencommissaris en voorzitter van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties

Elf ‘maandcommissarissen’ hadden vorig jaar contact met zes campussen van de gesloten gemeenschapsinstellingen, vier besloten private voorzieningen en het Vlaams detentiecentrum. Ze praatten er met jongeren, opvoeders, directeurs. Zo waken de maandcommissarissen als vrijwillige burgers over de rechten van jongeren van 12 tot 18 jaar die tijdelijk van hun vrijheid beroofd zijn door een maatregel van de jeugdrechter.

In hun jaarverslag **‘Open venster op gesloten en besloten jeugdinstanties’** formuleren de maandcommissarissen aanbevelingen voor de instellingen en de overheid om de rechten van jongeren in geslotenheid te versterken. [Op 31 maart om 10 uur bespreekt de Commissie voor Welzijn](#) van het Vlaams Parlement het jaarverslag.

Door de coronamaatregelen kon niemand nog op bezoek gaan. De ouders niet, en dus ook de maandcommissarissen niet. Om dat op te vangen, probeerden de maandcommissarissen telefonisch en online alternatieven uit, maar daardoor was een goede connectie met de jongeren toch wat minder evident. Gelukkig stelde het agentschap Opgroeien de maandcommissarissen na de eerste lockdown gelijk met de medewerkers, waardoor ze opnieuw naar binnen mochten om hun toezicht te garanderen.

De coronamaatregelen hakten er stevig in bij de jongeren, de begeleiders en verantwoordelijken van de voorzieningen in de jeugdhulp. Ook in de gesloten jeugdinstanties, proeftuinen, voorzieningen met een ‘beveiligend verblijf’ **raakten de eerste lockdown en de coronamaatregelen aan cruciale rechten van jongeren.**

Hoe zat het in de gesloten gemeenschapsinstellingen?

- In de eerste lockdown leefden de jongeren letterlijk tussen vier muren met alleen nog onlinecontact met hun familie en de buitenwereld.
- Corona versnelde de digitale evolutie in de instellingen: ze schakelden sneller en flexibel over op beeldbellen.
- Corona zorgde voor een lossere sfeer en minder spanningen met de opvoeders
- Tegenover vorig jaar zijn er duidelijkere en minder formele regels, waardoor die overzichtelijker zijn. De informele regels blijven wel een bron van ergernis voor de jongeren.
- Jongeren zitten nog te vaak en te lang in hun kamer.
- Het sanctiebeleid evolueert maar blijft een pijnpunt.
- Formele participatie van jongeren werd sterker uitgebouwd.

In september vorig jaar vertrok eindelijk de laatste jongere uit het **Vlaams detentiecentrum** in Tongeren. De jongeren worden nu opgevangen in een moderner gebouw met meer daglicht in de gevangenis van Beveren. De bezoekerimte is wel veel te klein en de wandelkoer is kleiner dan in Tongeren. De Commissie vraagt om daar oplossingen voor te zoeken.

Fasegewijs wordt het 'beveiligend verblijf' in de private voorzieningen uitgebouwd. Tegen eind 2022 is er een 'beveiligend verblijf' in een twintigtal private voorzieningen.

Lockdown: leven tussen vier muren, alleen onlinecontact

De strenge coronamaatregelen lieten hun sporen na bij de jongeren in de gesloten jeugdinstellingen. Hun rechten kwamen zwaar onder druk.

In lockdown zitten? Niets meer buiten kunnen doen? Wel, ik bekijk het zo: nu zijn we eindelijk gelijkwaardig aan de rest van de buitenwereld. We missen niets want de buitenwereld staat ook stil. Nu ervaart iedereen wat het is als je vrijheden ingeperkt worden en iemand anders zegt wat je wel en niet mag doen. (Een jongere)

In de eerste lockdown leefden de jongeren letterlijk tussen vier muren: met opgeschort bezoek, geen buitenactiviteiten meer, geschrapte lessen, plaatsingstermijnen die de jeugdrechter verlengde met tussentijdse beschikkingen, of quarantaines waardoor pas aangekomen jongeren zeven tot negen dagen alleen in hun kamer moesten blijven.

Toen ik hier terug binnenkwam, moest ik negen dagen in quarantaine. Ik kan dat aan, ik heb een sterk karakter. Maar andere jongeren gaan dan kapot van de eenzaamheid. (Een jongere)

Dat er geen bezoek meer kon, dat was het hardste. Ik en nog heel veel jongeren hebben daar echt van afgezien. (Een jongere)

Ik was bang want doordat ik online les moest volgen, wist ik zeker dat ik een C-attest zou krijgen. (Een jongere)

Na de zomer versoepelde het bezoekrecht en instellingen gingen voorzichtiger om met quarantaines.

Door corona konden jongeren vaker beeldbellen met thuis

Doordat fysiek bezoek niet meer kon, werd beeldbellen overal versneld ingevoerd. Zo konden de jongeren contact houden met hun ouders. Ze kregen ook meer beeldbelmomenten en belminuten. Jongeren appreciëren de nieuwe contactmogelijkheden.

Opvoeders begrepen hier echt wel wat het voor ons betekende om opgesloten te zitten. We kregen meer activiteiten en sport. De opvoeders hadden meer tijd voor ons. We mochten meer beeldbellen naar huis en dat gaf rust. Ze lieten zelfs al eens een kebab of pizza leveren. Wat ook heel fijn was, is dat we eindelijk een keer langer mochten slapen. Niet om 7 uur gewekt worden op een drilachtige manier maar een uurtje, soms zelfs twee uur later. (Een jongere)

De Commissie van Toezicht vraagt al van bij haar oprichting meer en modernere manieren voor jongeren om contact te hebben met thuis. De vastgelegde tijdstippen en beperkte belminuten vonden jongeren veel te strak en te beperkt. De Commissie is blij dat flexibel beeldbellen een blijver is.

Corona zorgde voor een lossere sfeer en minder spanningen met de opvoeders

Jongeren vertellen over de lossere sfeer in coronatijd. Er waren meer activiteiten in de leefgroep en er werd minder gehamerd op regels. Opvoeders en begeleiders hadden oog voor de impact van de maatregelen op de jongeren. Jongeren merkten een meer zorgzame omgang en een minder gespannen relatie met de begeleiders.

We hadden plots meer tijd om met de jongeren bezig te zijn. Het was intens maar mijn collega's en ik kijken daar wel positief op terug. We vormden een hechte groep met de jongeren, we voelden meer connectie en leerden de gasten ook beter kennen. (Een begeleider)

De psychologen en leerkrachten stonden klaar om naar ons te luisteren, naar onze onzekerheden en naar onze angst dat wijzelf of iemand van de familie ziek zou worden. (Een jongere)

De Commissie van Toezicht vindt het belangrijk lessen te trekken uit het afgelopen jaar en de positieve ervaringen verder te zetten. Misschien hoeft alles niet altijd zo strak te verlopen?

Informele regels blijven bron van ergernis

Jongeren hebben vaak moeite met leefregels, orde en discipline. Ze vinden leefregels en structuur niet per definitie slecht maar vooral de snel wisselende informele regels vinden ze lastig. Als ze daar vragen over stellen, krijgen ze weinig informatie en nog te vaak het antwoord: dat is omdat het zo is. Of hun vragen worden beschouwd als 'tegenspreken'.

Die regels, van waar komen die soms toch? Sta ik hier buiten een sigaretje te roken met een kop thee, dan krijg ik een opmerking omdat ik een kop thee mee naar buiten nam. Een andere opvoeder laat dat gewoon passeren. En het erge is dat ik zelfs niet weet waarom dat niet zou mogen. Maar o wee als ik dat vraag. Dan krijg ik een boze blik en te horen dat het gewoon zo is. (Een jongere)

Onduidelijke regels zijn lastig. Van de ene opvoeder mogen we naar dat programma kijken, van de andere weer niet. Poolen mag bijvoorbeeld alleen 's avonds en niet in het vrije moment in de voormiddag. Van de ene mag er muziek op als we poolen, van de andere niet. Maar we krijgen daar zo weinig uitleg over als we vragen waarom. Wie vindt dat allemaal in godsnaam uit? (Een jongere)

Bijna elke gemeenschapsinstelling vereenvoudigde de regels nadat de Commissie de voorbije jaren signaleerde dat jongeren verloren liepen in de hoeveelheid regels. Er zijn nu leefregels op instellings- en op leefgroepniveau. Die laatste worden samen met de jongeren opgesteld. De Commissie is tevreden over die positieve evolutie.

De Commissie van Toezicht vraagt rekening te houden met het recht op informatie van jongeren. In de plaats van kritische vragen weg te zetten als 'lastig' of 'opstandig' vraagt de Commissie om net die vragen te benutten als kansen van feedback om de regels en de werking bij te sturen.

Te vaak en te lang in hun kamer

Jongeren klagen nog altijd dat ze te veel in hun kamer moeten zitten. Ook buiten de verplichte kamermomenten. 'Is er overdracht tussen opvoeders bij de shiftwissel? Dan moeten we naar onze kamer. Is er een bespreking tussen opvoeders? Naar de kamer. Gaat het telefoonalarm af door een incident? Naar de kamer. Is er een incident in de eigen leefgroep? Hopla. Komt er een nieuwe jongere aan in de leefgroep? Ga naar je kamer.'

Het gaat hier eigenlijk goed. Er zijn veel activiteiten, rechtvaardige opvoeders, een tablet die we soms mogen gebruiken om rustig spelletjes op te spelen. Wel veel kamermomenten als ik dat eerlijk mag zeggen. (Een jongere)

Wat ons stoort, is dat de opvoeders niet altijd het tijdstip van de kamermomenten respecteren. Het gebeurt wel vaker dat we een kwartier langer moeten blijven zitten omdat ze nog bezig zijn. Of als het kamermoment bijvoorbeeld om 13.30 uur start, gebeurt het dat ze ons al om 13.15 uur samenroepen om naar onze kamer te gaan. (Verschillende jongeren)

De Commissie van Toezicht vraagt dat instellingen de vele kamermomenten onder de loep nemen en ze met de jongeren bespreken. Hoeveel uur zitten de jongeren per week in hun kamer én waarom? Jongeren naar hun kamer sturen mag geen automatische reflex zijn omdat het gemakkelijk is.

Sanctiebeleid evolueert maar blijft pijnpunt

Sancties gaan van een opmerking, een extra kamermoment, een taak of kamerarrest tot een opgelegd individueel regime. Als beveiliging van de jongere nodig is om hem te beschermen, kan de afzonderingscel gebruikt worden. Het sanctiebeleid evolueert duidelijk en er is meer variatie in mogelijke sancties, er is een ruimer palet. Maar is het wel nog allemaal duidelijk voor de jongeren? Sancties moeten helder en duidelijk zijn: in motivering en in duur. Ze moeten ook zinvol zijn. Jongeren moeten regelmatig een luchtje kunnen scheppen tijdens de sancties.

Tijdens mijn bezoek was er een incident. Een meisje werd naar de 'strafcel' (isolatiecel) gebracht. Ik heb haar gesproken toen ze weer aanspreekbaar was. Ze wou weten wanneer ze weer uit de cel mocht. Ik ben

dat gaan navragen en zodra ze weer rustig was, mocht ze uit de cel. Dat was een paar uur na het incident. (Een maandcommissaris)

Ik kreeg drie dagen afzondering in mijn kamer. Gisteren mocht ik twintig minuten naar buiten. Nu is het al 16.30 uur en ben ik nog niet buiten geweest. Ik weet niet wanneer ik wel kan of wat dan na die drie dagen gaat gebeuren. (Een jongere)

De Commissie van Toezicht vraagt kritisch te blijven kijken naar het sanctiebeleid en dit te monitoren. Welk nut heeft afzondering als het alleen maar om 'wachten' gaat? Afzondering moet altijd zo beperkt mogelijk zijn in tijd duidelijk zijn voor de jongeren en voortdurend geëvalueerd worden.

Formele participatie werd sterker

De formele jongerenparticipatie krijgt vorm in bewonersraden, jongerenraden of groepsgesprekken. In vergelijking met vorig jaar merken de maandcommissarissen vooruitgang. Er is meer aandacht voor deze vorm van participatie: via verslaggeving en terugkoppeling aan jongeren over genomen beslissingen of hoe hun suggesties en vragen behandeld werden.

De bewonersvergaderingen werden hier heel positief aangepast. We bespreken de agendapunten eerst met elkaar. Dat mogen we alleen doen. We spreken dan vrijuit. Dan duiden we een voorzitter aan die het voor ons verwoordt in de vergadering. Het verslag van de vergadering nemen de opvoeders mee naar hun maandelijkse teamvergadering. Stel dat we iets aanpassen, dan is er een testperiode van twee weken en volgt er een nieuwe evaluatie tussen ons en ons opvoedersteam. (Jongere)

De Commissie vraagt om de positieve ontwikkelingen over de formele participatietrajecten verder vorm te geven en door te trekken naar elke leefgroep in elke instelling. Of jongeren hun participatierecht kunnen uitoefenen, mag niet afhangen van hoe individuele opvoeders ernaar kijken.

Einde bericht

Interview met de voorzitter van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties Caroline Vrijens?

Hilde Cnudde, communicatieadviseur – hilde.cnudde@vlaamsparlement.be – Mobiel: 0473-98 04 09 – Secr.: 02-552 98 00

Het jaarverslag van de Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties staat vanaf 31 maart 2021 om 10 u online op: www.cvtj.be en op kinderrechtencommissariaat.be.

Volg de bespreking in de Commissie voor Welzijn van het Vlaams Parlement: <https://youtu.be/oGS0YtaQ5m8>

De Commissie van Toezicht voor jeugdinstanties werd door het Vlaams Parlement opgericht in de schoot van het Kinderrechtencommissariaat. Het is een toezichtsorgaan voor alle Vlaamse gesloten jeugdinstanties en besloten private voorzieningen waar jongeren verblijven.

De aanbevelingen in het jaarverslag

Gesloten gemeenschapsinstanties

- Blijf investeren in het personeelskader en ondersteun teams om te kunnen werken met een diverse groep.
- Maak intensievere trajecten mogelijk met psychiatrie, VAPH en integrale jeugdhulp voor goede zorg.
- Werk verder aan een positief leefklimaat en creëer een cultuur van dialoog in elke leefgroep en instelling.
- Blijf kritisch over leefregels en sanctiebeleid. Zorg dat de motieven en de duur duidelijk zijn en monitor.
- Laat jongeren meepraten over de kamermomenten en monitor ze. Maak van alleen eten in de kamer eerder een uitzondering dan een regel.
- Blijf investeren in het vrijetijdsaanbod dat aansluit bij de leefwereld van jongeren en geef initiatiefrecht aan opvoeders.

- Verbreed het onderwijsaanbod eventueel samen met scholen buiten de instelling en blijf samenwerken met de thuischool.
- Verhoog de motivatie van jongeren door hun inspanningen te valoriseren om een diploma te halen.
- Zorg voor genoeg opvolgingsaanbod in andere jeugdhulpvoorzieningen en afspraken, zodat jongeren kunnen vertrekken uit de instelling nadat de plaatsingstermijn van de jeugdrechter voorbij is. De gemeenschapsinstelling kan nooit een 'wachtruimte' zijn.

Vlaams Detentiecentrum

- Zorg dat er genoeg ruimte is voor bezoek, praktijklessen of projecten.
- Ondersteun het team om snel samenwerkingsverbanden op te zetten met lokale partners: opleidingen, praktijklessen, VDAB, CGG enzovoort.

Besloten private voorzieningen

- Zorg voor meer uitwisseling tussen de vier voorzieningen om goede praktijken te bundelen voor de toekomst.
- Zorg voor een duidelijke rechtspositieregeling bij de uitbouw van het aanbod beveiligend verblijf.

Meer informatie over de gesloten en besloten jeugdinstellingen?

De meest recente cijfers van het agentschap Opgroeien zijn te vinden op <https://www.jaarverslagjeugdhulp.be/kerncijfers/wie-krijgt-hulp>